

სელმენაჲ და ერმენული სხომეაღმებრიჲჲ

მაგონდება ქართული მწერლობის ისტორიიდან თითო-ორი მაგალითი, რომელიც მეტად დამახასიათებელია ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრებისა და აზროვნებისათვის.

1903 წ. „კვალში“ „ყვირილელი“ თავისებურ მარქსისტულ ანალიზს უკეთებდა მაშინდელ ყბადაღებულ „მამულიშვილობას“, სახავდა მას გადაგვარებული კლასის, ფეოდალთა წოდების პოლიტიკურ გამოხატულებად. რომელიც „რეაქციით იყო გაქვნილი და რეაქციის ასულდგმულებდა“. ხოლო თავადანაურული რეაქცია, — ყვირილელის შორს მქვრეტელი აზრით, — განსაკუთრებული და გაწმენდილი პოეზიით აკაკის საუკეთესო ლექსებში არის გამოსახული. ორიოდ ლექსი თურმე აკაკისა დაუწერია ბატონ-ყმობის წინააღმდეგ. მაგრამ ეს კილო სრულებით არ არის დამახასიათებელი მისი პოეზიისათვის. რომლის ძირითადი ძარღვი რეაქციონური და თავადანაურულიაო.

ამ ნაირათ აკაკი გამოდის ფეოდალთა წოდების სულისკვეთების პოეტურ გამოხატველად, რეაქციის უმშვენიერეს მომღერლად. მისი პოეზია, აწყობილი ყოფილა წოდებრივ-კლასიურ ჰანგზე. აშკარაა, აკაკის დაფასებაში მოტყუებულა მთელი ქართველი ხალხი განურჩევლად მდგომარეობისა და მიმართულებისა. მოშხიბლავი საგნებით დატყვევებულ ერს საუკუნოთ შეუყვარებია ფეოდალიზმის მალმურღებელი, უკანასკნელი მოციქული!

ასეთი შეუსაბამობა, რომელიც მაშინ ბევრი იწერებოდა, საყოველთაოთ იყო გავრცელებული იმ დროინდელი მოძრაობის ხელმძღვანელ წრეებში. სამწუხაროთ,

მაშინ ასეთი შეხედულება ნიშანი იყო სოციალისტურ-დემოკრატიული და რევოლუციონური სიმწიფის და უაღრესობის. მაგრამ საქმე ისაა, რომ ამ ყოველად შეუსაბამო შეხედულებას დღესაც იცავენ ზოგიერთები, — და იცავენ სწორეთ კლასთა ბრძოლის პრინციპით და სოციალიზმის თვალსაზრისით: აკაკის პოეზია დამარხულია, ის წარსულის ექსპლოტატორულ კლასებს ემსახურებოდა და მუშა ხალხს არ გამოადგებოდაო. ამ შემთხვევაში ისინი ყვირილელზე შორს ვერ წასულან. მათ შორის არსებითი განსხვავება არაა. ორივენი უკიდურესათ, ცალმხრივით უდგებიან აკაკის პოეზიას, თანმიმდევნურათ და ლოდიკურათ ანვითარებენ თავის ვიწროთ გაგებულ კლასიურ შეხედულებას და ამ თვალთვე შინჯავენ დიდი ხელოვანის ღვაწლსა და შემოქმედებას.

ახლა ნახეთ, რას სწერს ნ. ჟორდანიას აკაკის შესახებ 1915 წ. „ახალ აზრში“¹⁾.

აკაკი იყო ბუნებრივი დემოკრატი და ოპოზიციონერი. ეს მას წიგნიდან არ უსწავლია, შკოლიდან არ მიუღია. არა. ეს თვით მის ბუნებაში იყო ბავშობიდან სტიქიურად ჩანერგილი, ძუძუსთან ერთად მიღებული, მისიარსა და პირადობაში ჩაქსოვილი. მისი კერძო ცხოვრება, მისი საზოგადოებასთან დამოკიდებულება, ისე როგორც მისი პოეზია, გაელენთილი იყო დემოკრატიული და ოპოზიციონური სულითო და სხ. ნ. ჟორდანიას აკაკის რუსთაველს ადარებს: ორივემ ერთნაირად მიაგნო ერის სულიერ საღაროს, მის წმინდათა წმინდას და ეს მუსიკალურ წყობილსიტყვაობით ააქლერაო. აკაკი „ჩვენი“, დემოკრატიის არისო, — აი ავტორის დასკვნა.

როგორც ხედავთ, ეს სულ სხვანაირი განხილვაა აკაკის პოეზიის და სრულიათ არა ჰგავს ყვირილელის მიერ შეთხზულ ამბავს — აკაკის პოეზია ფეოდალური რეაქციის სულიერი განწყობილების გამოძახებელიაო.

აქვე არ შეგვიძლია გავკრით არ მოვიხსენიოთ რ. კალაძის შეხედულება აკაკისა და მისი პოეზიის შესახებ.

1) № 138; წერილი „ჩვენი აკაკი“.

აოსებითად რ. კალაძის შეხედულება სრული და რადიკალური უარყოფაა ყვირილელის და სხვების პოზიციის აკაკის პოეზიის დაფასების საკითხში. ის ნ. ჟორდანიასედაც შორს მიდის და აკაკის აწერს პირდაპირ ჰენიოსურ შორს-მოუკიდებლობაო“.

მან „სალი ოცნების თვალთ ნათლად დაინახა დღე-ღანდელი საქართველოს ნამდვილი პროლეტარული და-მოუკიდებლობაო.

რ. კალაძის თქმით აკაკის ზედმიწევნით შეუთვისებია ხალხური სიტყვიერება, ხალხური პოეზია, ხალხის იდეოლოგია და სულისკვეთება და მერე ყოველივე ეს თავის პროეტურ შემოქმედების ბრძმედში გარდაქმნილ — ვადამუშავებული უკანვე ხალხს დაუბრუნა, ამიტომ ხალხმა ის გააგო და შეიგრძნო და მისი პოეზია თავის პოეზიად მიიჩნია. მან დასტოვა ძველი ზღაპარი, მითი და შეითვისა აკაკის სიმღერა ლექსი და შაირი“. 2) — ამ სიტყვების შემდეგ თავისთავად გასაგებია „მნათობის“ რედაქციის შენიშვნა: ავტორის ზოგიერთ მოსაზრებას არ ვეთანხმებითო.

აი. ასეთი სხვაობა, ასეთი წინააღმდეგობა სუფევს იმათ მსჯელობაში, ვინც საზოგადოთ, ავათ თუ კარგათ, ერთნაირ მეთოდს იმარჯვებდა და ერთგვარი ზოგადი ისტორიულ — სოციოლოგიური პრინციპებიდან გამომდინარედა. მკითხველი თვითონ გაარკვევს, ვინ რამდენათ მართალია ხსენებულ ავტორთა შორის აკაკის პროეტური ლეაწლის დაფასების საქმეში. ჩვენ კი, ჩვენდა თავათ ვიტყვი, რომ აკაკი მართლაც ჩასწვდა ქართველი ხალხის გულის სიღრმეს და ჯადოსნური ტკბილი სიტყვაობით გამოსახა მისი სულიერი თვისებები. მისი წმინდათა წმინდა სწორეთ ამიტომ იწამა და შარავანდედით შემოსა იგი ძშობელმა ერმა.

აკაკის პოეზია მართლაც ხალხის პოეზიაა, მის იდუმალ ზრახვათა მაგიური ამეტყველებაა. აკაკი განწირული

2) „მნათობი“ 1925 წ. № 2.

წოდების ინტერესებს კი არ დასტირის, — ამის თქმა საკალალო დაბრმავებაა, — არამედ ცრემლში ჰბანს ხალხის დიდს ნაციონალურ სევდას, მთელი ერის მწუხარებას და საოცარი გულთამხილაობით ემსახურება მას. ამიტომ დაიდგა მან სიცოცხლეშივე ხალხის გულში სამარადისო ძეგლი.

რალა თქმა უნდა, აკაკისაც ამჩნევია წოდებრივობის და პირადი თავის წარმომშობი საზოგადოების გავლენის გაქცევია ოჯახის, წრის, წოდების თუ კლასის გავლენას! — მაგრამ აკაკის პოეზიისათვის, — წინააღმდეგ ყვირილელის აზრისა, — **სწორეთ ეს არაა დამახასიათებელი**. აკაკის სიძლიერეც იმაში სჩანს, რომ მის პოეზიაში საზოგადოთ დათრგუნვილია ყოველგვარი კუთვნილება და ცალკეობა. როგორც გეოგრაფიულათ, ისე სოციალურათ, გადალახულია ყოველივე წოდებრივი და სეპარატიული ზღუდე. აკაკის პოეზიაში გარდაუვალი და უკედავი, — შედარებით რასაკვირველია, — სწორეთ ისაა, რაც აერთიანებს და არა ის, რაც თიშავს.

აკაკი ავიღეთ, როგორც არსობრივი და მჭერმეტყველი მაგალითი საკითხის ნათლათ წარმოდგენისათვის. იგივე შეიძლება ითქვას ყოველ დიდ შემომქმედზე ხელოვნების რომელ დარგს და რომელ ერსაც უნდა ეკუთვნოდეს იგი. გარჩევა შეიძლება მხოლოთ ნიჭის მეტნაკლებობის და შემომქმედების სისავსისა და ძლიერების მიხედვით.

ა. ლუნაჩარსკი თავის „ლიტერატურულ სილუეტებში“ „ანხაურ“ პუშკინს ანასიათებს ისეთ დიდბუნებოვან ადამიანად, რომელშიაც „ნამდვილათ იღვიძებდა არა კლასი (თუმცა კლასმა დაასვა მას ერთგვარი ბეჭედი) არამედ ხალხი, ერი, ენა, ისტორიული ბედი“. ავტორი განსაკუთრებით აღნიშნავს პუშკინის წინათ გრძობელ, წინასწარმეტყველურ, მომავალ საუკუნეთა გამომხმაურბელ გენიოსობას. პუშკინის წარსული — ეს ჩვენი რუსული ცოცხალი ბარბაროსობაა, ეს ახლათ გამოღვიძებული ხალხის სიკბატუკეა; მისი მომავალი — რუსი ხალხის მთელი მომავალიაო და სს.

ეს საინტერესო დახასიათებაა. მაგრამ იგი ბევრ რამეში ძალიან წააგავს დოსტოვესკის მიერ იმავე პუშკინის დახასიათებას (იხ. დოსტოვესკის სიტყვა პუშკინის შესახებ). მხოლოდ ეს დახასიათება, ცხადია ხელოვნების კლასიურობის ვიწრო კალაპოტში ვერ მოთავსდება.

აღსანიშნავია, რომ რუსული ლიტერატურის „მე-მარცხენე“ ფრონტის მრავალი წარმომადგენელი უკან იხევს პუშკინის (და საზოგადოთ კლასიკოსების) დაფასების საკითხში. უკანასკნელ ხანებში განსაკუთრებული ღონისძიებები კი არის წამოსროლილი: პუშკინს დაუბრუნდეთო. ამ მხრით მეტათ დამახასიათებელია რუსი პროლეტარული პოეტის პანფილოვის აღსარება: *Ах Александр Сергеевич Пушкин. Я думал — мы тебя взрослей, но нет — все так же лучший из всех учителей.*

ვის შეუძლია თქვას, რომ გიოტე თავის დიადობი საზოგადოების ერთ კლასს ეკუთვნის, — რომ მისი პოეტური ბრწყინვალეობა მხოლოდ არისტოკრატის თუ ბურჟუაზიის მიდამოს აშუქებს, — რომ მისი უკვდავი პოეზია „კლასიური ფსიქოფიზოლოგიით“ იყოს ნაკარნახევი! თითქოს პირდაპირ, აშკარათ ამის თქმას ვერავინ ბედავს, — ეს მეტის მეტი სითავხედე იქნებოდა მაგრამ ხელოვნების საკითხებში თუ კლასიურ რეფლექსოლოგიას მივიღებთ საორიენტაციოთ, რატომღა უნდა დარჩენ გამოწინასაღ გიოტე და სხვა მისდაგვარი გენიოსები.

მარქსი გიოტეს შესანიშნავი, — მკაცრი, — დახასიათების დროს (პოლემიკა კ. გრიუნის წინააღმდეგ) კრინტსაც არა სძრავს იმის შესახებ, რომ გიოტე, როგორც პოეტი (და მეცნიერი) კლასიური ფსიხიკით იყო გამსჭვალული და თავისი შემოქმედებით რეაქციას და გაბატონებულ კლასებს ემსახურებოდა. მისი სიტყვებიდან მხოლოდ ის მტკიცდებოდა, რომ გენიოსებიც ვერ თავისუფლდებიან თავის კერძო, თუ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში გარშემორტყმული პირობების გავლენისაგან და პირადათ გიოტეს ცხოვრებაზე ჰქონდა გავლენა მისი დროის გერმანიის ფილისტერულ სიდუხჭირეს და საზოგადოებრივ უილაჯობას. მაგრამ ყოველივე ეს, ყოველივე

წერილმანური, ყოველივე ფილისტერული გიოტეს ცხოვრებაში გამჭრალია. გიოტეს პოეზიაში, რომელიც უკვდაყების წყაროსავით ეპკურება ყოველი კულტურული საზოგადოების წევრს, რა კლასის და მიმართულებისაც უნდა იყოს იგი, ვილას ახსოვს გიოტეს პოეტური დიდებულებასთან პატარა ვაიმარის სასახლის პატარა ისტორია!

ფ. შერიინგი, — რომელიც არავის არ ჩამოუვარდებოდა მაიქსისტულ ორთოდოქსიაში, — ასე მჭერმეტყველურათ სწერს გიოტეს შესახებ:

„შესაძლებელია სხვა ხალხებს ყავდათ და სხვა დროებაში ცხოვრობდნენ დიდი გენიოსი ხელოვანი. შესაძლებელია მოშავალში, — რომლის განჭვრეტა არ ძალუძს არც ერთი მომაკვდავის თვალს, — დაიბადონ დიდებული ხელოვანი გენიოსები. ყველა ეს „თუ“ და „მაგრამ“ დაეით: შტრაუსმა მოსწრებულათ უკუაგდო შემდეგი სიტყვებით: შეიძლება სირუისი მზეზე მეტია, მაგრამ ის ჩვენს ყურძენს ვერ ამწიფებსო. გერმანული ხელოვნება არასოდეს და არავისში არ განსახიერებულა ისე ყოველ მხრივ, ისე ნათლათ და ისე ღრმათ, როგორც გიოტეში. ჩვენ არ შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ ისეთი დრო, როდესაც ეს მზე დაკარგავს თავის ბრწყინვალებასა და სიმბურვალეს. მაგრამ ჩვენ ეხედავთ, რომ თანდათან ახლოვდება ის დღე, როცა გაქრება ღრუბლები, რომლიდანაც მხოლოდ მისი სუსტი სხივები გამოკრთიან. ის დღე, როდესაც გერმანიის ხალხი განთავისუფლდება ეკონომიურათ და პოლიტიკურათ, იქნება დღე გიოტეს გამარჯვებისა, — იმიტომ რომ ამ დღეს ხელოვნება გადაიქცევა მთელი ხალხის კუთვხილებად“.

ხელოვნების სფერო განსაკუთრებით მორჩილობს ისტორიული მონაცვალეობის ანუ შემკვიდროების კანონს. აქ ძველი და ახალი განუწყვეტელი ორგანიული კავშირით არის ერთმანეთზე გადამბული. ტრადიცია ამ ნიადაგზე ისეთ ძალას წარმოადგენს, რომლის უგულვებელყოფა და გადალახვა ყოველათ შეუძლებელია. ყოველი ხელოვანი, — რომელი წრიდანაც უნდა იყოს გამოსული, — ძალა-უნებურათ იკრებს, ითვისებს მთელი საზოგადოე-

ბის კულტურულ მონაგარს, ეკნობა და ემყარება მემკვიდრეობით გადმოცემულ შემოქმედების ფორმებს და ამ ნაირათ: ქნის რაიმე ახალსა და ღირსეულსა, რამდენათაც ამისთვის შესწევს ინდივიდუალური ძალღონე და შესაძლებლობა. ამიტომ მიუღებელია ხელოვნების თვალუწვდენელი სამეფოსთვის სამოქალაქო ომის თეორია და მეთოდები, რომელსაც ტყვილა-უბრალოდ ჩაფრენიან რადიკალური ფრაზის მოყვარული ლიტერატორები.

ამიტომ შეუძლებელია, რომ საზოგადოებაში, — რომელიც, მიუხედავად სოციალური ანტაგონიზმისა, მაინც ორგანიული კრებადობა და მთლიანობაა, — ამა თუ იმ კლასმა თავის საკუთარი, სავსებით თვითმყოფი, სრულიათ დამოუკიდებელი ხელოვნება წარმოშოს, — რომ საკუთრივ პროლეტარიატმა თავისთავადი, დამოუკიდებელი, სრულიათ ახალი ხელოვნება შექმნას სხვადასხვა კარდახშული საორანჟერეო სამხატვრო წრეების საშვლებით. შემოქმედების ისტორიული მონაცვალებობა ისეთი ურყეველი სიმტკიცეა, რომელსაც ვერცერთი საზოგადოებრივი კლასი ვერ გადაუვლის. ყოველი ახალი კლასი განსაზღვრულ ისტორიულ და ეროვნულ საზოგადოებრივ პირობებში მოქმედებს. ყოველი ამომავალი კლასი წინამავალ კლასთა უშუალო მემკვიდრე და მათი კულტურული მემკვიდრეობის მიმრჩეველია.